

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЕТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Тер-Арутюнян Віолетта Мігрєнівна

здобувачка ступеня магістра факультету морського права

Науковий керівник: Недохлебов Іван Іванович

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри теорії та історії держави і права

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

м. Миколаїв, Україна

Етичні принципи державної служби в Україні мають глибоке історичне коріння, що сягає часів Київської Русі. Уже в цей період сформувалися перші уявлення про моральну відповідальність посадових осіб, які виконували державні функції. У «Руській Правді» та князівських статутах простежується вимога чесності, справедливості та сумлінності у відносинах між владою і підданими. Посадові особи, які діяли від імені князя, повинні були бути прикладом доброчесності, уникати хабарництва та зловживань владою. Ці моральні вимоги, хоч і не були систематизованими в етичному кодексі, фактично становили перші засади службової етики на українських землях.

Подальший розвиток моральних принципів державного управління спостерігається у добу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Литовські статuti 1529, 1566 і 1588 років закріплювали обов'язки урядників діяти «на благо Речі Посполитої» і дотримуватися законів, що відображало моральну відповідальність перед суспільством. Водночас виникла ієрархічна система управління, у якій етичні засади пов'язувалися з честю, служінням монарху та вірністю присязі. Від посадовців вимагалось не лише знання права, а й моральна бездоганність, що ставала основою довіри до влади [1, с. 88].

У період козацько-гетьманської держави XVII–XVIII ст. формуються власні українські традиції службової етики. Універсали, гетьманські грамоти й військові статuti передбачали високу моральну культуру старшини, вірність присязі, відповідальність перед громадою та дотримання принципів справедливості. Козацький урядник мав поєднувати хоробрість і чесність, бути прикладом моральної поведінки. Саме в цей період формується поняття «служіння народу» як головної мети публічної служби. Етичні норми тісно перепліталися з релігійними

принципами православної моралі, що надавало державній службі сакрального значення.

З початком входження українських земель до складу Російської імперії система державної служби зазнала суттєвих змін. Державна служба набуває рис бюрократичного апарату, де головну роль відігравала дисципліна, субординація та відданість монарху. Укази Петра I та Катерини II запровадили жорсткі вимоги до чиновників, але моральна складова часто поступалася формальній вірності цареві. Разом із тим, в освітніх установах, де готували майбутніх чиновників, викладали курси «моралі та права», що сприяло поступовому відновленню значення етичних норм у службових відносинах.

У XIX столітті поступово розвивається правова і моральна культура державної служби. Запровадження «Табеля про ранги» (1722 р.) визначило соціальний статус чиновників, однак воно також започаткувало систему моральної оцінки їхньої діяльності через поняття честі та гідності. Чиновники, які виявляли недоброчесність або хабарництво, втрачали не лише посаду, а й суспільну репутацію. У цей період активно формувалася корпоративна культура державної служби, де лояльність, скромність і відповідальність розглядалися як ключові моральні риси державного діяча [2, с. 207].

Після революційних подій 1917 року українська державна служба опинилася в умовах кардинальної трансформації. У період Української Народної Республіки відроджується ідея державної служби як служіння народу. Законодавство УНР містило вимогу доброчесності, політичної нейтральності та підзвітності державних службовців. У програмах Центральної Ради підкреслювалася потреба морального очищення управлінського апарату, який мав служити не владі, а громадянам. Це був важливий етап у становленні національної етики державного управління.

У радянський період поняття професійної етики державних службовців зазнало ідеологічного спотворення. Етичні норми підпорядковувалися партійним принципам, а головним критерієм моральності вважалася відданість комуністичній ідеології. Хоча існували інструкції з поведінки державних працівників, їхній зміст визначався не загальнолюдськими моральними цінностями, а вимогами партійної дисципліни. Проте радянська система залишила певні елементи етичного контролю, наприклад інститути службових розслідувань і громадських осудів, які згодом трансформувалися у сучасні механізми дисциплінарної відповідальності.

Після проголошення незалежності України у 1991 році питання етики державної служби набуває нового змісту. У цей період формується концепція публічного управління, заснована на принципах демократії, прав людини та верховенства права. Закон України

«Про державну службу» (1993 р.) вперше закріпив поняття службового обов'язку, сумлінності, доброчесності та неупередженості. Етична поведінка розглядалася як складова професійної компетентності, а не лише як моральна вимога [3, с. 128].

Вагомим кроком стало прийняття нового Закону України «Про державну службу», який деталізував етичні принципи діяльності державних службовців. У документі закріплено основні моральні цінності державної служби: доброчесність, лояльність, політичну нейтральність, професіоналізм, справедливість, відкритість і підзвітність. Ці принципи стали обов'язковими орієнтирами поведінки для кожного державного службовця. Також було затверджено Загальні правила етичної поведінки державних службовців, які деталізують моральні стандарти, норми спілкування та відповідальність за їх порушення.

Сучасний етап розвитку етичних засад державної служби характеризується інтеграцією європейських стандартів доброчесності. Україна, прагнучи відповідати вимогам ЄС, активно впроваджує принципи відкритості, прозорості, запобігання корупції та етичного лідерства. У цьому контексті велике значення має діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції, яке контролює дотримання етичних норм і проводить навчання службовців. Таким чином, морально-етичний компонент стає невід'ємною частиною державного управління.

Паралельно з правовим закріпленням етичних норм розвивається й наукова доктрина службової етики. Українські вчені розглядають професійну етику як фундамент ефективності державного управління. Вони підкреслюють, що дотримання етичних принципів є не лише моральним, а й правовим обов'язком службовця, що сприяє запобіганню корупційним проявам і підвищує рівень суспільної довіри.

Таким чином, історичний розвиток етичних принципів державної служби в Україні демонструє поступову еволюцію від традицій морального служіння громаді до сучасних стандартів доброчесності, підзвітності й професіоналізму. Якщо в минулому моральна поведінка посадовця визначалася переважно релігійними або становими нормами, то сьогодні вона має чітке правове й інституційне закріплення. Етика державної служби стала одним із ключових чинників побудови демократичної, правової та ефективної держави, орієнтованої на потреби громадян.

Література:

1. Береза Н. В. Відповідальність державних службовців за порушення законодавства про державну службу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 1. С. 87–90.

2. Вашенко К. О. Професійна підготовка державних службовців: теорія, методологія, практика: монографія / Київ : Ващенко. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. 416 с.

3. Губанов О. Адміністративна відповідальність публічних службовців за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 3. С. 127–130.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-11>

РОЗМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА: ГЕНЕЗИС ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Черній Софія

*студентка бакалаврату факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Достдар Руслана

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри морського та господарського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Розвиток західної правової традиції тісно переплетений зі стійким інтересом до поділу права на публічне та приватне. Це явище, прийняте західною юриспруденцією, встановило стійку традицію тлумачення розмежування між публічним та приватним правом, як визначальної риси романо-германської правової системи. Аналіз сучасних національних джерел засвідчує про досить незначну їх кількість, присвячену питанням розмежування сфери публічного та приватного права. Серед останніх розвідок відзначимо праці В.В. Андріюка, В.П. Питльована, Н.В. Дараганової, Є.О. Харитонова та інших.

Н.В. Дараганова зазначає, що теоретичні дослідження щодо взаємозв'язку між публічним та приватним правом, а також їх практичне впровадження, зокрема в контексті сучасного глобалізованого світу,